

Tóth Imre: *Mesél a palóckirály*

„Rögvest a kezére olvasnak az új juhásznak hatszáz juhot. [...] De bizony egy sánta juh mindig hátulra marad. Egyre dörgölődzik a juhászhoz, de az jól megrugasztja a sánta juhot. Az meg erre mindjárt viselősé vált a juhásztól, és máris bebújt egy kőszikla hasadékába! Mert bizony nem igazi juh volt, hanem boszorka!” – olvashatjuk mindjárt az első mesében ezt a még népmesékben is szokatlan fordulatot. De nem csak ezért különleges ez a könyv, és nem csak ezért lehet közönsége felnőtt, vagyis mesékből kinőtt olvasó is.

Élt egyszer Szécsényben a 19. században egy jogász, akit akkor Pintér Sándornak hívtak ma Palóckirálynak neveznek. Ennek a királynak legkedvesebb foglalatossága palóc mesék gyűjtése és lejegyzése volt, ki is nyomtatta barátai számára *XIII palócmese* című könyvét. Csakhogy olyan alapos munkát végzett, hogy a mesék nyelvemlékként igen, meseként már akkor sem használtattak, ugyanis hangról hangra követték a palóc tájnyelvet, ilyesformán – már amire van betű a billentyűzeten! –: „Hún, húnmem, hane vaót effalu, a falu veegin át ekkis gulyibafele házikaó, a gulyibának kideót-bedeót fallyai közt penyíszes szaómán fekiutt betegeő egy öreganyaóka” és így tovább. Úgyhogy mielőtt a me-

sék eltűnhettek volna szemünk elől valamelyik nyelvészeti szakkönyvtárban, Tóth Imre átdolgozta őket. A kiejtési sajátosságokból csak azokat tartotta meg, amelyek nem zavarják az olvasást, itt-ott szelídített a történet fordulatain is, a ritka tájnyelvi szavak jelentése pedig kiderül a szövegösszefüggésből – habár néha jól jött volna egy-egy lábjegyzet. Mutatóba azért közli a *Mese a keet testverreő* eredeti szövegét, és jó rejtvényfejtést kíván. Nekem nem volt hozzá türelmem, de szerencsére a könyvben ennek ártírt változata is szerepel, úgyhogy egy bekezdés után odalopoztam.

A mesék előtt rövid bevezető olvasható, talán túlzóan patetikus, és stílusa rendkívül furcsán hat egy ilyesféle mesegyűjtemény élén. Ez azonban nehogy elriasszon valakit az olvasástól, mert sokat veszítene! Ez a mesecsoporthoz ugyanis nem csak nyelvben különleges. Szereplői ugyan a megszokott meshősök: juhász, Hécsin szakállú ördög, mostohák, királylányok, ám kalandjaikon az ember meg tud még lepódní. Én például meg voltam győződve róla, hogy a boszorkányok söprűn lovagolnak. De egy Rufó nevű legényről szóló meséből kiderül, hogy a pemetefűseprűt szénvonóra, aztán sütőlapát-ra lehet cserélni. A szerelmespár pedig nemcsak galambbá meg összefonódó rózsatövé tud válni, hanem rongyos kápolnává és öreg áccsá, vagy kölestáblává meg pásztorrá. Az

is ebből a meséből derül ki, hogy a legények bizony még a varázserejű boszorkánylányt is képesek elhagyni, ha egy hamis lány a legényt megélteti valamivel. Van tehát min izgulni, még ha tudjuk is, hogy a mese végére biztosan minden rendbe jön, és a jók elnyerik méltó jutalmukat – a rosszak meg nem nagyon kapnak büntetést! A három „barát” például, akik Juhászi Pétert szépen visszakeresztették az alvilágba, elnyeri a fiú megbocsátását, meg három lány kezét, akik persze mind királyi származásúak.

MANDA BORBÁLA

(*Cicero Könyvstudió, Bp., 2002.*)

Nagy Pál: *Journal in-time (Él[le]tem 2.)*

Nagy Pál kilencvenes évekbeli munkáit olvasva aligha kerülheti el figyelmünket, hogy írói tevékenységének mostanra elsősorban azon iránya vált hangsúlyossá, mely érdeklődését az önértelmezés kifejtetebb formái felé terelte. Értekező műfajú szövegeinek sorába illeszkedik önéletírása is, mely korábbi munkáitól eltérően nem az alkotás (és a befogadás) általánosabb szemléleti vonatkozásainak megvilágítására, hanem saját pályájának és annak tágabb, történelmi környezeté-

nek számbavételére törekszik. Az önéletrajz műfaja ugyanakkor végigkíséri Nagy Pál munkásságát: a hatvanas évek második felében írt kísérletező prózája például többféle módon is kapcsolódik e nagy hagyományú műfajhoz. Most megjelent könyvében azonban több tekintetben is határozott elmozdulás figyelhető meg: míg korábbi művei kitálat és valós többértelmű összjátékának közegében idézték meg e műfaj szabályszerűségeit, önéletrajzában két kötete hangsúlyozottan elválasztani kívánja a kitálat és a valós területét, egyben eloldódva a műfaj azon elméltető jellegű mintáitól, melyekhez a korábbi szövegek jelzetten is kapcsolódtak. Valós és kitálat elhatárolásával ugyanakkor nemcsak elbeszélő, de egyes értekező műveitől is eltávolodik: a hetvenes évek második felében közzétett munkanaplója például maga is kísérletezett azokkal a szövegalakító technikákkal, melyek fejezetei tárgyát képezték. Bár önéletírásának címe visszatul korábbi költői műveire (két alkalommal is *Journal in-time* címmel gyűjtötte össze képnelyvi eljárásokkal élő költeményeit), s ily módon látszólag elbizonytalanítja fikciós és nem fikciós szöveg ellentétét, ugyanakkor mégis eltávolodik a nelyvi alakítás művészi formáitól, s a részletes és tárgyszerű dokumentáció igényét helyezi előtérbe. Ez természetesen egyszerre tágítja és szűkíti lehetőségeinek körét.